

בבית המשפט העליון

רע"א 9667/07

בפני :
 כבוד השופט מ' נאור
 כבוד השופט א' רובינשטיין
 כבוד השופט נ' הנדל

המבקשת : מדינת ישראל

נגד

המשיבים :
 1. כלל שירותים פיננסיים בע"מ
 2. מרדכי נוימן

בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו מיום 7.10.2007 בע"א 4065/04 שניתן על ידי כב' סגנית הנשיא א' קובו, כב' השופטת מ' רובינשטיין וכב' השופטת ש' דותן

בשם המבקשת : עו"ד מיכל לייסר

בשם המשיב 1 : עו"ד רועי פוליאק, עו"ד טליה יונתן דגן

חקיקה שאוזכרה :

[חוק המחאת חיובים, תשכ"ט-1969 : סע' 1, 1\(א\)](#)

[חוק שירות המדינה \(גימלאות\) \[נוסח משולב\], תש"ל-1970 : סע' 49, 58, 109, 109\(ב\), 109\(ב3\)](#)

[חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958 : סע' 8\(א\)](#)

[חוק גמלאות לנושאי-משרה ברשויות השלטון, תשכ"ט-1969](#)

[חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים \(קופות גמל\), תשס"ה-2005 : סע' 23\(ה\)](#)

[צו הרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק](#)

[חוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז-1957](#)

[תקנות שירות המדינה \(גמלאות\) \(היוון קצבאות ותביעות נגד צד שלישי\), תשנ"ט-1998 : סע' 8](#)

[תקנות גמלאות לנושאי משרה ברשויות השלטון \(סדרי בקשות, ביצוע והיוון\), תש"ל-1969 : סע' פרק ג](#)

[חוק שירות הקבע בצבא-הגנה לישראל \(גימלאות\) \[נוסח משולב\], תשמ"ה-1985 : סע' 62](#)

מיני-רציו:

* בית המשפט העליון דחה בקשת רשות לערער בקובעו, כי אף אם התיק המונח בפני בית המשפט העליון ניהן בכל המעלות הטובות המאפשרות קבלת רשות ערעור, עדיין ייתכן כי הוא עצמו אינו בשל מספיק לצורך מתן הכרעה ולכן אין זה ראוי להעניק רשות ערעור.

* בתי-משפט – ערעור – אימתי

המשיב 2 סיים את שירותו במשטרת ישראל והיה זכאי לפנסיה תקציבית מאוצר המדינה. לאחר פרישתו התקשרו המשיב 2 וחברת כלל בהסכם לפיו ימחה המשיב 2 את זכותו לקבלת חלק מהגימלה בכל חודש באופן בלתי חוזר ולמשך כל ימי חייו לכלל, וכנגד זאת שילמה כלל למשיב 2 סכום חד פעמי. זוהי בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי, אשר דחה את ערעורה של המדינה על פסק דינו של בית משפט השלום בו נפסק, כי יש לקבל את תביעת כלל ולחייב את מינהל הגימלאות של משרד האוצר לפעול על פי כתב המחאת הזכויות האמור.

בית המשפט העליון, כב' השופטים נאור, רובינשטיין והנדל, דחה את הבקשה למתן רשות ערעור בקובעו כדלקמן:

כידוע, רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי, בשבתו כערכאת ערעור, נועדה לצורך בירור שאלות משפטיות בעלות משמעות וחשיבות כלליות, המשמשות לפיתוח המשפט בדרך כלל. ההלכה המנחה לעניין זה הינה, שרשות ערעור ב"גלגול שלישי" תינתן במקרים המכילים בתוכם חשיבות ציבורית החורגת מן העניין שיש לצדדים הספציפיים למחלוקת.

במקרה דנן, במסגרת הדיונים בערכאות הקודמות, התמקדו הצדדים בשאלת סיווגה של העסקה בין כלל למשיב 2 כעסקת היוון או עסקת הלוואה, ברם, שאלה זו מהווה פתח לסוגיה משפטית רחבה יותר והיא - עצם יכולתו של גימלאי למכור את זכותו החלקית לגמלה. קיומה של סוגיה משפטית עקרונית במסגרת הבקשה למתן רשות ערעור הינה טעם הכרחי אך לא מספיק על מנת להיעתר לה. על בית המשפט לבחון בנוסף, האם הסוגיה האמורה בשלה להכרעה.

במקרה דנן, קובע בית המשפט, לאור העובדה שהסוגיה המשפטית הרחבה כלל לא נידונה בערכאות קמא, מתבקשת המסקנה שהתיק אינו בשל מספיק לצורך מתן הכרעה ועל כן יש לדחות את בקשת רשות הערעור.

החלטה

השופט נ' הנדל:

1. מונחת לפנינו בקשת רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (סגנית הנשיא א' קובו, השופטת מ' רובינשטיין והשופטת ש' דותן) מיום 7.10.07 אשר דחה את ערעורה של המבקשת – מדינת ישראל - על פסק דינו של בית משפט השלום בתל אביב-יפו

(השופטת ר' רונן) מיום 2.11.04. נפסק, שיש לקבל את תביעתה של המשיבה 1 (להלן: "כלל") לחייב את מינהל הגמלאות במשרד האוצר לפעול על פי כתב המחאת זכויות בו משיב 2 - גימלאי של שירות המדינה, המחאה לכלל חלק מזכותו לקצבת פרישה מהמדינה, לכל ימי חייו.

הרקע וההליכים

2. המשיב 2, מר מרדכי נוימן (להלן: "נוימן"), סיים את שירותו במשטרת ישראל ביום 1.2.93 והשתחרר בדרגת תת ניצב. בגין תקופת שירותו זכאי היה לפנסיה תקציבית מאוצר המדינה בסך של 20,232 ₪ לחודש (להלן: "הגמלה"). ביום 2.9.03 התקשרו כלל ונוימן בהסכם לפיו ימחה האחרון לכלל את זכותו לקבלת חלק מהגמלה בסך של 1,500 ₪ לחודש באופן בלתי חוזר ולמשך כל ימי חייו. כנגד המחאה זו שילמה כלל לנוימן סכום חד פעמי של 213,690 ₪.

לצורך הבטחת זכויותיה של כלל, חתם נוימן על כתב המחאת זכויות, אשר הועבר ביום 10.9.03 לאגף הגימלאות במשרד האוצר, בצירוף הוראה לפיה יש להעביר את הסכום המומחה ישירות לחשבונה של כלל. לאחר שהאמור בכתב המחאת הזכויות נדחה על ידי אגף הגימלאות, הגישה כלל תובענה על דרך של המרצת פתיחה, בה נתבקש בית המשפט לאכוף על המבקשת את כתב המחאת הזכויות ולפעול על פיו.

ההכרעה בבית המשפט קמא

3. בפסק דינו מיום 2.11.04 קיבל בית המשפט השלום בתל אביב-יפו (השופטת ר' רונן) את עמדתה של כלל, בהתבססו על הוראת [סעיף 1 לחוק המחאת חיובים](#), תשכ"ט-1969 הקובע כי זכותו של נושה (נוימן) ניתנת להמחאה ללא הסכמת החייב (המבקשת), אלא אם כן עבירותה של הזכות נשללה או הוגבלה לפי דין, לפי מהות הזכות או לפי הסכם בין החייב לבין הנושה. עוד נקבע בסעיף כי ההמחאה יכול שתהיה לגבי הזכות כולה או מקצתה. בנוסף, התבסס בית המשפט השלום על הוראת [סעיף 58 לחוק שירות המדינה \(גימלאות\) \[נוסח משולב\]](#) (להלן: "חוק הגימלאות") הקובע כי:

"חלק הקצבה שאינו עולה על סכום שנקבע לעניין סעיף 8(א) לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958, או מחצית הקצבה – הכל לפי הסכום הגבוה יותר, לא יהא ניתן לעיקול, להעברה או לשעבוד אלא לשם תשלום מזונות".

בית המשפט השלום קבע כי הזכות לפנסיה תקציבית הינה זכות בעלת ערך כלכלי, וכי יש לכבד את שאיפתו של אדם להשתמש במשאביו כפי שהוא רואה לנכון. נפסק, כי [סעיף 58](#) לחוק הגימלאות מאזן באופן מידתי וראוי בין אינטרס המדינה להגן על הגימלאי מפני שיקולים כלכליים מוטעים, לבין זכותו של הגימלאי לעשות בקניינו כבשלו.

הערעור בבית המשפט המחוזי

4. בערעור שהגישה לבית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו, טענה המבקשת כי שגה בית המשפט קמא שעה שהסתמך על [סעיף 58](#) לחוק הגימלאות. לגישה, מדובר כאן בעסקת היוון המותרת על פי דין רק במקרים מיוחדים הקבועים [בס' 109\(ב\)](#) לחוק הגימלאות ואשר אינם חלים בענייננו. משכך גורסת המבקשת כי לא ניתן להתבסס על האמור [בס' 1 לחוק המחאת חיובים](#), שכן עבירותה של הזכות (במתכונתה כעסקת היוון) נשללה על פי דין.

בפסק הדין שניתן ביום 7.10.07, נדחה הערעור על ידי בית המשפט המחוזי (סגנית הנשיא א' קובו, השופטת מ' רובינשטיין והשופטת ש' דותן). נקבע כי הגדרת העסקה כעסקת "היוון" מנוגדת למהותה האמיתית – חוזה הלוואה שפרעונה מתוך הגמלה, ולפיכך ההפניה להוראות [סעיף 109\(ב\)](#) לחוק הינה מלאכותית ואינה מגשימה את תכליתו של החוק – הבטחת רווחתו הכלכלית של הגימלאי. עוד נאמר, כי על אף שתכליתן של הוראות [סעיפים 58 ו-109\(ב\)](#) לחוק הינן הבטחת קיום בכבוד לגימלאי, האמצעים שנבחרו ליישומה של התכלית שונים ואין להסיק מההשוואה בין הסעיפים לאופן יישומם בפועל.

בקשת רשות הערעור, התגובה והתשובה לתגובה

5. המבקשת שבה על טענתה כי המדובר בענייננו בעסקת היוון ולא בעסקת הלוואה. לטענתה, אין לאפשר לגימלאי למכור חלק מקיצבתו לכל ימי חייו במסגרת עסקת היוון, ובכך לנתק את הקשר בינו לבין אותו חלק מן הקצבה. משעה שעבירות הזכות לקצבה במסגרת עסקת היוון הוגבלה על פי דין, הרי שלא ניתן לבצע "המחאת זכות" בהתאם [לסעיף 1\(א\) לחוק המחאת חיובים](#). עוד טוענת המבקשת כי עבירות הזכות מוגבלת אף ממהותה של הזכות, וממהותו ותכליתו של חוק הגימלאות. לחלופין נטען, כי אף אם חל בענייננו [סעיף 58](#) לחוק הגימלאות, הרי שיש להבחין בין העברה של חלק מהזכות לקצבה לתקופה מוגדרת במסגרת עסקת אשראי, לבין התפרקות מוחלטת

מן הזכות לכל החיים. ביחס לאפשרות האחרונה, אין להסתפק רק במגבלת העבירות הקבועה [בסעיף 58](#) לחוק. כמו כן נטען, כי אין מקום לקבוע שהזכות לקצבה הינה זכות קניינית רגילה. לבסוף טענה המבקשת כי בהתאם [לסעיף 49](#) לחוק הגימלאות, על הגמלה להיות משולמת אך ורק לאדם לו היא מגיעה, וכי אין להרחיב את המקרים בהם תשולם גמלה שלא לידי הגימלאי עצמו – ראו למשל הרשימה הקבועה [בסעיף 49](#) לחוק הגימלאות.

מנגד, סבורה כלל, כי לשון [סעיף 58](#) לחוק הגימלאות מאפשרת העברת חלק מהקצבה שאינו עולה על המגבלה הקבועה בו, וכי האיזון האמור בין אינטרס המדינה ובין אינטרס הגימלאי הינו איזון ראוי. אילו תתקבל בקשת המבקשת, גורסת כלל, יהיה הגימלאי מנוע מעשיית דיספוזיציות בגימלתו כך שהאיזון הקבוע [בסעיף 58](#) יופר. בתגובה לטענת המדינה כי המדובר בעסקת היוון, מבקשת כלל לקבוע כי [סעיף 109](#) לחוק הגמלאות העוסק באפשרות ההיוון, נוגע אך ורק לעסקת היוון שהצדדים לה הם הגימלאי והמדינה, ושהסעיף האמור אינו חל על עסקת היוון בין גימלאי לבין גוף פרטי. עוד טענה המשיבה, כי עצם קיומו של [סעיף 58](#) לחוק, מונע את פירושו של [סעיף 49](#) באופן המתבקש על ידי המדינה. זאת משום [סעיף 49](#) אינו גורע מהזכות להמחות חלק מהגמלה. לבסוף נטען כי אין ליתן במקרה דנא רשות ערעור, מכיוון שאין בסוגיית הגימלאות משום עניין בעל חשיבות ציבורית, וכי השאלה הנדונה בהליכים כאן אינה יכולה להיחשב כשאלה המצדיקה דיון ב"גלגול שלישי", שכן ניתנו בה שתי החלטות מנומקות על ידי הערכאות הקודמות.

בתשובתה לתגובת כלל, כתבה המדינה, כי יש לפרש את [סעיף 58](#) לחוק תוך התייחסות למכלול הוראותיו. כך, אף אם ניתן להעביר חלק מהקצבה, הרי שאין לפרש מכירת חלק מהקצבה לצמיתות כ"העברה" גרידא. בנוסף, אין בסיס לטענתה של כלל כי ההגבלות על עסקת היוון מוטלות אך ורק במערכת היחסים שבין הגימלאי לבין המדינה. כמו כן, החלת [חוק המחאת חיובים](#) על היחסים שבין המדינה לבין הגימלאים הזכאים לגמלה על פי החוק עלולה להביא למצב בלתי סביר לפיו על המדינה לנכות מקצבתם של גימלאי המדינה עבור כל גורם עמו נמצא הגימלאי ביחסים משפטיים ואשר ביניהם ייחתם הסכם המחאה. בנוסף, טענה המדינה כי המשיבה כלל אינה טוענת שעצם השאלה במוקד הדיון כאן אינה מתאימה מבחינת חשיבותה ומהותה להידון ב"גלגול שלישי", ועל כן יש לקבל את הבקשה למתן רשות ערעור.

הדיון בפנינו והשלמת הטיעון

6. ביום 28.10.09 נתקיים דיון לפנינו. במהלך הדיון ביקש המותב מהצדדים כי יחוו דעתם בסוגיה האם ככלל יכול גימלאי של שירות המדינה למכור זכות חלקית לגמלה, מבלי להידרש לעניין ההיוון כמקרה פרטי. במסגרת הודעה משלימה שהוגשה על ידה, טענה המבקשת כי אף במכר של הזכות לגמלה באופן חלקי, מתנתק הגימלאי מחלקו העתידי בקצבה ומזכותו באותו החלק. לתפיסתה, יש בכך כדי לחתור תחת תכלית החוק המבקשת להקנות לגימלאי קצבה מדי חודש בחודשו. המבקשת מוסיפה כי [בסעיף 58 לחוק](#), נקט המחוקק בלשון "חלק הקצבה" ולא בלשון "הזכות לקצבה". המדינה מבקשת לפרש את האמור בסעיף כך שבנסיבות מסוימות, יוכל הגימלאי להעביר חלק מהסכום שניתן לו, בעוד שאת חלקו בזכות עצמה, אין הוא רשאי להעביר. טיעונה המרכזי של המדינה הינו כי מנהלת הגימלאות במשרד האוצר קבעה אמות מידה לביצוע העברות של חלקים מהקצבה לגופים מסויימים. במסגרת העברות אלו נשמרת זכותם של העובד והגימלאי לבטל את הוראת ההעברה בכל עת ועל כן פעולת המכירה אינה מבטלת את הזכות. באמות מידה אלו, קבעה המדינה במסגרת שיקול דעתה המנהלי מוטבים שונים אליהם ניתן להעביר חלק מקצבתו של הגימלאי או העובד. בבחירת המוטבים רשאית המדינה להביא בחשבון כל שיקול, לרבות שיקולים תפעוליים.

בתגובתה להודעה המשלימה מטעם המבקשת, גורסת כלל כי הסטנדרטים שנקבעו על ידי המדינה הינם מצומצמים יתר על המידה, וכי סטנדרטים אלה משתלבים עם אי נכונותה להיות כפופה [לחוק המחאת חיובים](#) ועם טענתה לפיה אין היא אמורה לשמש כמעין "בנק" או "מסלקת כספים".

הכרעה

7. כידוע, רשות ערעור על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בשבתו כערכאת ערעור, נועדה לצורך בירור שאלות משפטיות בעלות משמעות וחשיבות כלליות, המשמשות לפיתוח המשפט בדרך כלל (ראו א' גורן סוגיות בסדר דין אזרחי (מהדורה 10) (2009) בעמ' 632). ההלכה המנחה לעניין זה הינה שרשות ערעור ב"גלגול שלישי" תינתן במקרים המכילים בתוכם חשיבות ציבורית החורגת מן העניין שיש לצדדים הספציפיים למחלוקת ([ר"ע 103/82 חניון חיפה בע"מ נ' מצת אור בע"מ, פ"ד לו \(3\) 123](#)).

במסגרת הדיונים בערכאות הקודמות, התמקדו הצדדים בשאלת סיווגה של העסקה בין כלל לנוימן כעסקת היוון או עסקת הלוואה. שאלה זו היוותה את מוקד המחלוקת ביניהם ואף היוותה את הבסיס להכרעות שניתנו בבית המשפט השלום ובבית המשפט המחוזי. ברם, שאלה זו מהווה פתח לסוגיה משפטית רחבה יותר והיא - עצם יכולתו של גימלאי למכור את זכותו החלקית לגמלה. רוצה לומר, עסקינן במכירת זכות פנסיה אשר חישוב תמורתה דורשת הערכה באמצעות פעולת היוון. בערכאות קמא, התרכזו הצדדים כאמור בסוגיית ההיוון. אולם, כדי לקבוע עמדה בדבר החוזה בין כלל לבין נוימן, נדרש בית המשפט לתת דעתו בנוגע לאפשרות של הסכם בין הגימלאי לבין צד ג' לפיו יועבר חלק קצוב מהגמלה במשך תקופה מוגדרת.

נושא אחרון זה לא נידון בפני הערכאות הקודמות ואף לא הועלה על ידי הצדדים. בדיון לפנינו, פנינו לצדדים להשלים את טיעוניהם בנידון, ועולה גם עולה כי קיימת מחלוקת קוטבית וברורה בין הצדדים. עתה מתברר כי השאלה המרכזית העומדת במוקד הבקשה כאן היא האם יכול גימלאי של שירות המדינה למכור זכות חלקית לגמלה? המבקשת משיבה לשאלה זו בשלילה, בעוד כלל השיבה בחיוב. שני הצדדים כאחד אינם סומכים, מבחינים או מסתייגים מפסקי הדין שניתנו על ידי הערכאות קמא, מהטעם הפשוט שאלה לא התייחסו לנושא שכלל לא הוצג בפניהם באופן בו הוא מתברר כעת.

כאן, יש לחזור להיבט הדיוני של הבקשה. קיומה של סוגיה משפטית עקרונית במסגרת הבקשה למתן רשות ערעור הינה טעם הכרחי אך לא מספיק על מנת להיעתר לה. על בית המשפט לבחון בנוסף, האם הסוגיה האמורה בשלה להכרעה. לאחר קריאת טיעוני הצדדים, כמו גם שמיעת הדיון בפנינו וקריאת הסיכומים מטעמם, הגעתי למסקנה כי אין זה המקום להכריע בשאלה האמורה, וכי דין הבקשה להדחות. רוצה לומר כי אף אם מתעוררת שאלה משפטית המצריכה הכרעה ושיש בה כדי להשפיע על הציבור בכללותו, עדיין יש לבחון האם המקרה דנא מתאים לצורך הבירור הכללי הנדרש. יש מקום ליתן רשות ערעור מצב בו הדיון בבקשה יצמיח הלכה שתאיר את הדרך למקרים דומים. לפיכך על התיק הנדון להתבסס על מסד רחב של עובדות, נתונים, טענות רלוונטיות, כנדרש לעניין, אשר יאפשרו הכרעה נכונה וצודקת ממנה תצא הלכה מחייבת. השיקול המעשי הוא הרלוונטי לענייננו. אף אם התיק המונח בפנינו ניהן בכל המעלות הטובות המאפשרות קבלת רשות ערעור, הרי שעדיין ייתכן כי הוא עצמו אינו בשל מספיק לצורך מתן הכרעה.

במקרים שכאלה, אין זה ראוי להעניק רשות ערעור, הגם שעומדת ברקע שאלה משפטית רבת חשיבות שטרם הוכרעה.

אכן, התיק הנדון מעלה סוגיות חשובות במיוחד. מעבר לשאלה הכללית בדבר זכאותו של גימלאי למכור את זכותו החלקית לגמלה, עשויות לעלות שאלות שונות כגון: מה היחס בין [חוק המחאת חיובים](#) לבין זכותו של הגימלאי על פי חוק הגימלאות?; באיזו מידה חייבת המדינה להיות כפופה לתנאיו של הסכם שנכרת בין גימלאי לבין צד ג'?; אימתי תהווה המדינה "מסלקה" המעבירה תשלומי קצבה לגוף פלוני?; האם חופש החוזים של הגימלאי גובר על העקרונות הסוציאליים הטמונים בחוק הגימלאות?; מהי תחולתו של סעיף הגבלת ההיוון בחוק הגמלאות על עסקת היוון שבין הגימלאי לגוף פרטי? - ועוד.

דא עקא, בדיונים שנערכו בערכאות קמא לא נדונו הסוגיות האלה כלל וכלל ולא הונחה התשתית הראויה שתאפשר לדון בהן. הסוגיה היחידה לה הונחה תשתית נרחבת בערכאות הקודמות הינה סוגיית סיווגה של העסקה כעסקת היוון או הלוואה. לפיכך, אף אם נקבל את בקשת המדינה ונדון בערעור לגופו, הרי שנמצא עצמנו עומדים בפני תשתית בלתי ראויה אשר על גבה לא נוכל להגיע להכרעה בסוגיות החשובות שצוינו לעיל, או שחלילה תושג הכרעה לא נכונה. ביקשנו את תגובת הצדדים לשאלות הכלליות שהוצגו לעיל, אך עמדותיהם רק הבליטו את החסר בתשתית הנחוצה על מנת להכריע בסוגיות הרלוונטיות. קיימת אפשרות חלופית והיא החזרת הדיון בתיק לבית המשפט קמא, על מנת שזה יוכל לפרוש את כל הבסיס הרלוונטי. ברם, אליה וקוץ בה. דומה שלא יהיה זה נכון, יעיל או צודק להשיב את התיק לדיון מחדש בערכאה הראשונה, וזאת כ-7 שנים לאחר מועד החתימה על הסכם ההמחאה, וכ-6 שנים מיום מתן פסק הדין בבית המשפט קמא. הסוגייה העקרונית – ככל שיהיה למדינה עניין לבררה – תתברר באופן נאות במסגרת הליך אחר בו תיעשה, אם תיעשה, עיסקה דומה.

לאור האמור לעיל, אמליץ לחברי לדחות את בקשת רשות הערעור כך שזו לא תוענק. המבקשת תישא בהוצאות המשיבים ובשכר טרחת עורך דין ביחד בסך ₪20,000.

ש ו פ ט

השופט א' רובינשטיין:

א. לא בלי התלבטות מסכים אני להצעת חברי השופט הנדל כי בנסיבות לא תינתן רשות ערעור. הטעם העיקרי לדידי הוא אכן, שהתמונה המלאה לא נפרשה לפני בתי המשפט הקודמים, ועל כן ספק אם היא בשלה להכרעה מבחינת התשתית. ואולם, הסוגיות העולות בתיק ראויות לדיון, וחזקה כי תימצא דרך להעלותן באופן מסודר בהזדמנות דיונית נאותה שלא תרחק. עם זאת לא אמנע מאמור דברים קצרים לגופו של הנושא, שאולי יהיו לעזר במבט לעתיד.

ב. ברי, כי המצב הנורמטיבי הנוכחי אינו בהיר, ויש בו עירוב של סוגיות חברתיות כלכליות עם תחום המשפט האזרחי. לשיטת בית משפט השלום ובית המשפט המחוזי, בעניינינו המדובר בקניינו של אדם שבידו להעבירו לאשר ירצה, בדרך של המחאת זכויות, בעסקה שבה לשני הצדדים סיכויים וסיכונים. המשיב, גמלאי של שירות המדינה, ממחה מגמלתו – שהיא גבוהה יחסית – 1,500 ₪ לחודש לכל ימי חייו, ומקבל מ"כלל" סכום של 213,690 ₪. הסיכון למשיבה "כלל" הוא אם חלילה לא יאריך הגמלאי ימים והיא תפסיד חלק מן הסכום; הסיכון לגמלאי הוא – אם יאריך ימים וישלם ביתר.

ג. בית משפט השלום, ובעקבותיו בית המשפט המחוזי, ראו את הנושא – כמשיבה – בעיקר במשקפי המשפט האזרחי. לשיטתם, לאדם זכות בעלת ערך כלכלי, ובידו לעשות בה שימוש ולהמחותה לפי [סעיף 1 לחוק המחאת חיובים](#), תשכ"ט-1969, כנגד הלוואה שקיבל. אשר להגנה על הגמלאי מפני החלטות חפוזות ומוטעות, בית משפט השלום סבר כי די בהגנת [סעיף 58 לחוק שירות המדינה \(גמלאות\)](#) (נוסח משולב) תש"ל-1970 (להלן חוק הגמלאות), שלפיו נקבעה הגבלה על חלק הקצבה הניתן להעברה או לשעבוד. בית המשפט המחוזי גם דחה את טענת המדינה, בהקשר המשפטי-סוציאלי, כי לפנינו היוון שיש עליו הגבלות על פי [סעיף 109\(ב\) לחוק הגמלאות](#), וכי אין מקום לראיית הדברים במשקפי המחאת חיובים.

ד. המדינה בבקשתה בפנינו התמקדה בראשונה בטענת איסור היוון לפי [סעיף 109](#), שלשיטתה – בשונה מזו של המשיבה – אינו מוגבל אך ליחסי המדינה והגמלאי; וכן

העלתה הבחנה, אף בהנחה כי חל [סעיף 58](#) לחוק הגמלאות, בין העברת זכות לקצבה לתקופה מוגבלת לבין העברה "מעטה ועד עולם", כבנידון דידן, שלשיטת המדינה אינה "העברה"; אין מדובר, כנטען, בזכות קניינית רגילה. הועלתה גם טענה "מינהלית", שאין להטיל על המדינה לשלם גמלה או חלקה למי שאינו הגמלאי ([סעיף 49](#) לחוק הגמלאות), דבר שיחייב את המדינה להעביר ניכויים לגורמים שונים ומשונים שעמם יחתום הגמלאי על הסכם המחאה.

ה. מנגד טענה המשיבה, בין השאר - בנתיב שבו פסעו שני בתי המשפט הקודמים - כי אין להגביל את הגמלאי מעסקאות בגמלתו בכפוף [לסעיף 58](#), וכן - כאמור - כי אין [סעיף 109](#) חל מעבר ליחסי היוון בין הגמלאי למדינה. עוד חלקה על המדינה באשר לפרשנות [סעיף 49](#).

ו. בהודעות המשלימות, שנתבקשו על-ידינו בעקבות הדיון בפנינו, שבה המדינה ונדרשה לאפשרות העברה לפי [סעיף 58](#) אותה היא רואה כחלקית ולא כ"קבועה", וכן הועלתה שוב שאלת המוטבים שאליהם בידי הגמלאי לדרוש כי כספים יועברו אליהם. על כך חולקת המשיבה, הנאחזת [בחוק המחאת חיובים](#). התפתחות התיק היתה איפוא "זוחלת", ובסופו של יום - כפי שציין חברי השופט הנדל - לפנינו תמונה שלא כל קטעיה, בפרט מה שמעבר להיוון, נדונו בשתי הערכאות הקודמות.

ז. לטעמי המדובר בסוגיה לא פשוטה של איזונים הכורכים משפט סוציאלי מזה ואזרחי מזה. מחד גיסא טיעוני המדינה, שעניינם אחריות לרווחתם הגמלאי אך הכרוכים גם בטיעונים מינהליים שביסודם רצון להימנע מפעולות סליקה והעברה מכבידות, ומזה שאלת שליטתו של אדם בקניינו. מה האיזון הנכון, שלא יעמיד גמלאי בפני שוקת שבורה אם יפעל באופן לא אחראי בגמלתו, ומאידך גיסא יאפשר לו ליהנות ככל הניתן מפרי עמלו? כל אלה כרוכים כמובן בפרשנות המתוה הנורמטיבי, [סעיפי חוק הגמלאות וחוק המחאת חיובים](#).

ח. לדידי על פני הדברים - במישור הראוי והרצוי - על הגישה בנושאי האפשרות לדיספוזיציות בגמלאות להיות אחידה, ככל שהמדובר בגמלאות המדינה, לפי חוק הגמלאות ולפי חוק שירות הקבע בצבא הגנה לישראל (גמלאות) (נוסח משולב), תשמ"ה-

1985, וכן [חוק גמלאות לנושאי משרה ברשויות השלטון](#), תשכ"ט-1969 (וראו גם [פרק ג'](#) (היוון) [לתקנות גמלאות לנושאי משרה ברשויות השלטון](#) (סדרי בקשות, ביצוע היוון תש"ל-1969); ושמא - שמא, והתמונה אינה בפנינו - הוא הדין אף לקופות הגמל לפי [חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים \(קופות גמל\)](#), תשס"ה-2005 הקובע ([סעיף 23\(ה\)](#)) תקרה להיוון. ומה הדין באשר ל**צו ההרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק** לפי [חוק הסכמים קיבוציים](#), תשי"ז-1957 מיום 1.1.08 ?

ט. מכל מקום, אין זה המצב כיום, קרי, אין אחידות. והדין קובע הוראות שונות בין גמלאי שירות המדינה לבין גמלאי שירות הקבע, למשל. הנה [סעיף 58](#) לחוק הגמלאות קובע כי "חלק הקצבה שאינו עולה על סכום הנקבע לעניין [סעיף 8\(א\)](#) לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958 או מחצית הקצבה – הכל לפי הסכום הגבוה יותר, לא יהא ניתן לעיקול, להעברה או לשעבוד אלא לשם תשלום מזונות". [סעיף 62](#) לחוק שירות הקבע בצה"ל (גמלאות) קובע מנגד, כי "זכות לגמלה אינה ניתנת להעברה, לערבות, לשעבוד או לעיקול בכל דרך שהיא, אלא לשם תשלום מזונות המגיעים מהזכאי לגימלה לפי פסק דין של בית משפט או של בית דין מוסמך". ההבדל ברור – חוק שירות הקבע בצה"ל (גמלאות) מגביל את ההעברה יותר מחוק הגמלאות. [בבע"מ 10916/03](#) צה"ל נ' ספויב [פורסם בבנו] קבע השופט עדיאל, כי [סעיף 1 לחוק המחאת חיובים](#) "אינו מאפשר העברת זכות שעבירותה נשללה או הוגבלה לפי דין", וכיון [שסעיף 62 לחוק שירות בצה"ל](#) (גמלאות) אינו מאפשר עבירות לזכות לגימלה, אין להעבירה מכוח הלכת השיתוף (הסוגיה שהיתה על הפרק באותו תיק). ואולם, כאמור, [סעיף 58 לחוק הגמלאות](#) מאפשר על פניו העברה, בשונה [מסעיף 62 לחוק שירות הקבע בצה"ל](#) (גמלאות), ועל כן אין הדלת נעולה לכאורה לשעבוד של חלק מגמלתו של גמלאי המדינה. אך עדיין ניצבות שאלות כמו משך התקופה בה מדובר, כגון האם ניתן להלום שעבוד "לכל החיים"? אתמהה. הוא הדין בשאלה אם השעבוד הוא הדיר או בלתי הדיר. לעניין זה יצוין, כי בבית המשפט המחוזי הודיעה המדינה, שנכונה היא לשקול הפעלת הסמכות להתקין תקנות מכוח [סעיף 109 לחוק הגמלאות](#), תוך תיקון [תקנות שירות המדינה \(גמלאות\)](#) (היוון קצבאות ותביעות נגד צד שלישי), תשנ"ט-1998; זאת - נוכח עמדתה, כי המדובר בכגון דא בהיוון קצבה, ועל כן חל [סעיף 109 לחוק הגמלאות](#), כך שסוגיות שהועלו יובהרו.

י. אכן נזכור, כי בנושא ההיוון נחלקו הצדדים - האם עסקינן בהיוון, שאז חל [סעיף 109](#) לחוק הגמלאות כעמדת המדינה. עמדת המדינה, שבה היא מתמידה בפנינו, לא נתקבלה על דעת בית המשפט המחוזי, שראה את הטרנסאקציה כהלוואה, כעמדת המשיבה. נושא זה אינו פשוט, גם אם נוטה אני להאמין שההיוון ביסודו (כעולה [מתקנות שירות המדינה \(גמלאות\) \(היוון קצבאות ותביעות נגד צד שלישי\)](#)), כוון להיוון משירות המדינה עצמו, ומכאן יתכן שניתן ללמוד גם לגבי [סעיף 109](#). ועוד, [סעיף 109\(ב\)\(3\)](#) לחוק הגמלאות, ובעקבותיו [תקנה 8](#) לתקנות ההיוון, מאפשרים עד שש שנות היוון, ואם כן גילה המחוקק דעתו בבירור כי אין היוון "לנצח" (לאורך חיי אדם), וגם לכך יש ליתן משקל. נוכח התוצאה אליה הגענו לא אבקש לטעת מסמרות, והדבר יישאר בצריך עיון, אך סבורני כי תקנות שיאפשרו "היוון חוץ", כמו למשיבה אם יוחלט עליהן - והדבר אינו מובן מאליו מניה וביה - יוגבלו אף הן בזמן, כך הדעת נותנת.

יא. חלק מעמדת המדינה נובע מן החשש להיקלע למערכת חשבונאית שאינה חפצה בה, וזאת על פי פרשנות [סעיף 49](#) לחוק. ניתן להבין זאת במובנים מערכתיים (רשימת המוטבים שאליהם נעשית העברה מטעם המדינה היא מצומצמת). אך גם שאלה זו תישאר בצריך עיון, אף שנזכור את הוראת [סעיף 58](#), שאינו מגביל לכאורה את מוטבי ההעברה. היחס בין אלה טעון הבהרה.

יב. העליתי כל האמור על הכתב, במבט צופה חקיקה, חקיקת משנה או התדיינות עתידיות, אך בנסיבות אצטרף לעמדת חברי. ובחתימה אומר, כי תוצאה זו, הכרוכה גם בזמן רב שחלף בתיק זה, אינה באה בהכרח כנתינתה ללמד על מתוה עתידי, ושוב, בלא מסמרות נטועים.

ש ו פ ט

השופטת מ' נאור:

1. אני מסכימה עם עמדתם של חבריי כי אין הצדקה ליתן רשות ערעור. על השאלות שמעלה המבקשת לעלות בדרך הדיונית הראויה, לאחר הנחת תשתית הולמת.
2. כשלעצמי אמנע מהרהורים בשאלות שהועלו בלא תשתית ראויה להכרעה.

ש ו פ ט ת

הוחלט כאמור בהחלטתו של השופט נ' הנדל.

מ' נאור 54678313-9667/07

ניתנה היום, א' בטבת תשע"א (8.12.10).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט ת

העותק כפוף לשינויי עריכה וניסוח. 07096670_Z17.doc אמ
מרכז מידע, טל' 02-6593333 ; אתר אינטרנט, www.court.gov.il

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)